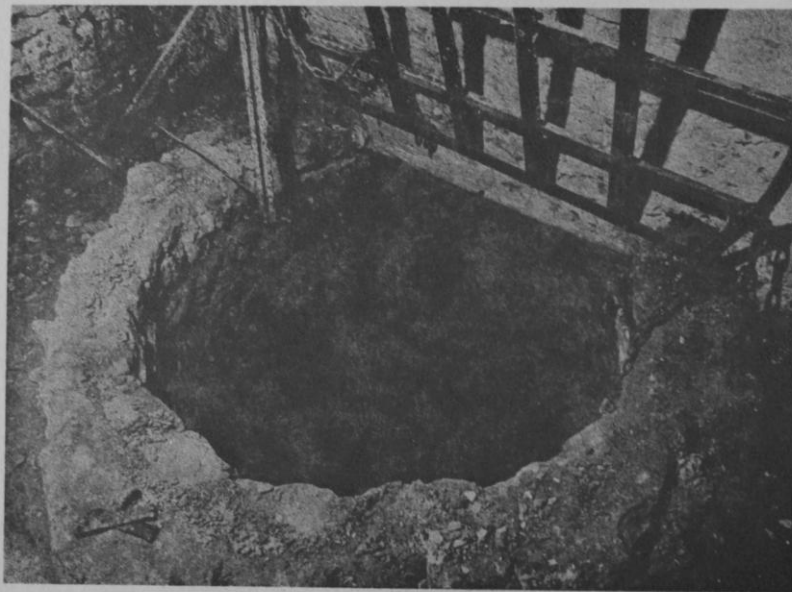

43
MUSEUM - 't nieuwhuys - HOEGAARDEN

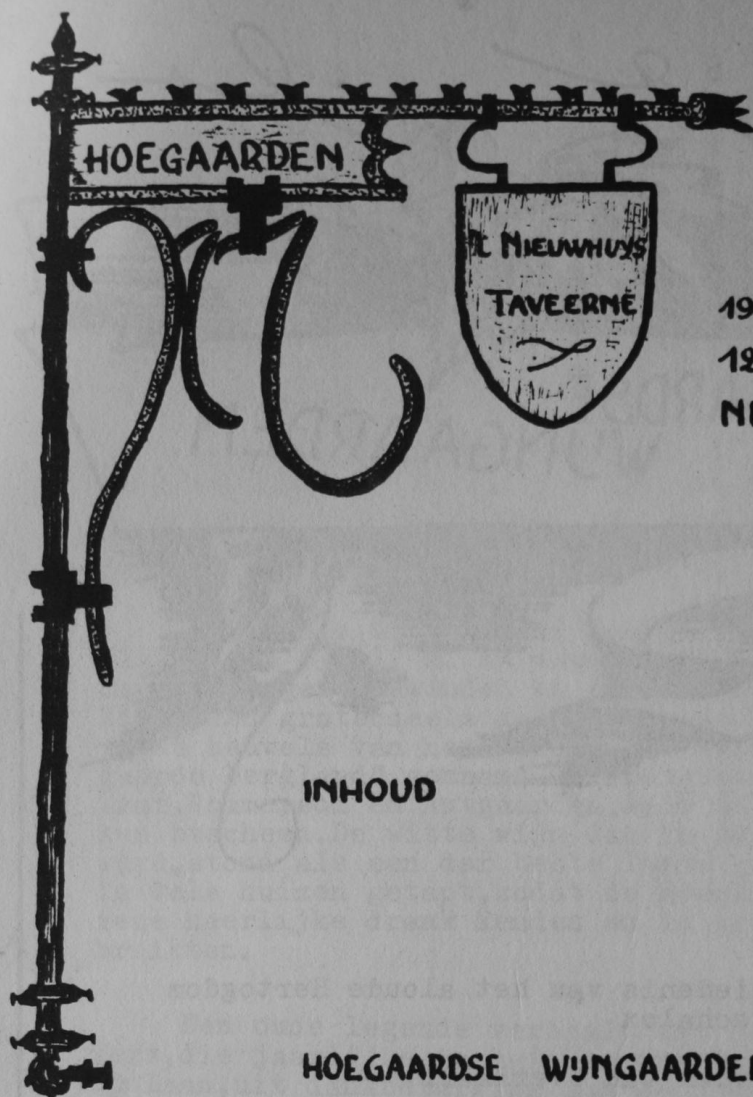

43

ALPAIDIS

TIJDSCHRIFT voor HEEMKUNDE
en FOLKLORE

1976 TWEEDE AFLEVERING
12^e JAARGANG
NUMMER 43

INHOUD

HOEGAARDSE WYNGAARDEN	Blz. 2
DE PALMPROCESSIE VAN HOEGAARDEN IN DE XVIII ^e EEUW (vervolg)	Blz. 10
OUDE TESTAMENTEN UIT HET PAROCHIE- ARCHIEF VAN HOEGAARDEN. Door Ambassadeur L. BORREMANS	Blz. 16
PUBLICITEIT	Blz. 21

REF.

- Bijdrage tot de geschiedenis van het aloude Hertogdom Brabant door P.J.Goetschalcx
- Cartularium der Begaarden van Overlaar.
- Hagelandse Gedenkschriften door F. De Ridder.
- Histoire des Communes Belges door A.Wauters.
- Archief van het Cabbeekklooster Tienen
- Archief van Sint Germanus Tienen.
- Algemeen Rijksarchief Brussel.
- Geschiedenis van Hoegaarden door J.Vander Velpen.
- Familieschoon nr. 44 van 1963
- Oost nr. 3 van 1970

N

a de kruistochten geraakte de druiven-
teelt meer en meer in voege en schonken onze voorouders
zich volledig aan de zoete en heerlijke wijn, want zij
hadden de ervaring opgedaan dat de wijn aanleiding gaf
tot verfijning, zang en liefde.

De oudst geschreven bronnen over de druiventeelt te Hoe-
gaarden, dateren van in 1267 en vermelden de vermaarde
wijngaarden van de Ridder van Aalst. Ook de Groeninckou-
ter, gelegen boven Egypte, tussen Hoegaarden en Houtem,
schijnt een bijzondere waarde te hebben gehad.

De meeste wijngaarden hadden een gemiddelde opper-
vlakte van 6 à 12 a. en waren door muren omringd, om de
druiven tegen rukwinden en lange vingers te beschermen.
Zij waren grotendeels gelegen op de Zuiderflank der gol-
vende heuvels van het Schoor- of Nermdal, ook soms "Hoe-
gaards bergland" genaamd. Anderen bevonden zich te Over-
laar, Rommersom en Autgaarden, waar de warme zon de flan-
ken bescheen. De witte wijn die in de streek vervaardigd
werd, stond als een der beste landwijnen bekend en werd
in vele huizen getapt, zodat de Hoegaardier reeds lang
deze heerlijke drank kenden en in grote hoeveelheid ge-
bruikten.

Een oude legende verhaalt dat de Koning der Zigeu-
ners, die jaarlijks in het gehucht Egypte zijn tenten kwam
opslaan, uit dankbetuiging aan de Hoegaardiers de geheimen
der wijnbereiding heeft geleerd. Voor de gemeente schijnt
het in elk geval een winstgevende zaak te zijn geweest,
want er ging haast geen jaargeding voorbij, zonder dat een
of andere verordening ten voordele der wijnboeren werd ge-
troffen. Zo de gemeente de wijnhandel beschermd, dan waak-
te zij er tevens over dat er geen onrijpe vruchten werden
geplukt, hetgeen aanleiding kon geven tot een minderwaar-
dige frabrikatie. En juist hierdoor geraakte de vermaard-
heid van de Hoegaardse wijn, zo snel in het ganse land be-
kend.

Dit laatste blijkt voldoende uit de rapporten der tol-
beambten, die van de wijnboeren een hoge doorvoertaks eis-
ten, om met hun volgeladen karren door het land te trekken.
Ook gebeurde het dat deze beambten soms vaten in beslag na-
men en het dan met de Hoegaardiers aan de stok kregen:
Zo legde Paulus HULSEN te Leuven de hand op verschillende
wijnvaten en nam een zekere CRIECKE uit Mechelen, in 1551
te Wechter 147 vaten in beslag. Maar de wijnboeren beriepen
zich op hun privilegiën, "oude geleyde" genaamd, door Keizer
Karel toegestaan en alles kwam weer in orde.

Maar uit de rapporten vernemen we ook de namen van vele wijnboeren, met het aantal "stucks" door de beambten aangeslagen. (SGL Hoeg. reg. 4288)

Het waren: Joannes VAN HERBERGHEN (17 st.)
H. TRITSMANS (40 st.)
Gooris TRITSMANS (12 st.)
Boudewijn TRITSMANS (5 st.)
Goosen VAN MOL, zoon van Jan (20 st.)
G. VAN MOL, zoon van Goesen (9 st.)
Renier VAN ORSMAEL (5 st.)
Lambrecht FONTENIERS (12 st.)
R. VANDEVELDE (20 st.)
W. PIERAERTS (3 st.)

Hieruit blijkt dat de TRITSMANS en VAN MOL's tot zeer oude wijnboerenfamilies behoorden.

De hoge bloei van de Hoegaardse wijnhandel inde 15e en 16e eeuw, wordt eveneens aangetoond door de veelvuldige akten van koop, verkoop en nalatenschap van wijngaarden, die tot de duurste gronden werden gerekend; (Hagelandse Gedenkschriften jg. 1908 blz. 109).

De Hoegaardiërs wenden ook hun wijn tot listen aan. Zo o.a. bij het bezoek van een hogere ambtenaar, wisten ze hem steeds voor hun zaak te winnen, door hem en zijn gevolg wijn aan te bieden. Het verteer van zulke mannen, wanneer zij in Hoegaarden verschenen, was de moeite waard.

Zo lezen wij in de dorpsrekeningen van 1498 tot 1527:

"betaelt by de innekoste vanden baellieu van Haspengau vertert geweest is mit synen volcke inne diverse plaetse, soe in de zwaene, int cloester, by philips sleggers, quirin van belongen, jan vandevelde, jan berchmans, johan berwouts, aerdt van belongen 82 gulden".

Dus veel kapellekens en groot verteer.

Maar niettegenstaande deze hoge bloei was de Hoegaardse wijnhandel in 1582 reeds tot 1/3 geslonken, ofschoon er toen nog een 100 tal wijngaarden in uitbating gehouden werden door 71 wijnboeren. (Cijsboeken van 1582).

In dezelfde registers staan 50 percelen vermeld als:

"lant voertijts wijngaert", hetgeen er op wijst dat op al die gerooide gronden, eertijds druiven werden geteeld.

De invoer van Franse wijnsoorten uit het Zonnige Zuiden en de opkomende biernijverheid, waren oorzaak dat de Hoegaardse wijnteelt stilaan begon te slinken, om weldra de plaats te ruimen voor de dranken gemaakt van gersten, tarwe en hop.

Zij kunnen er zich nochtans op roemen dat de witte wijn van Hoegaarden slechts diende te wijken voor de konkurentie en niet voor de hoedanigheid.

Nopens de vele wijngaarden in het Hoegaardse gebergte en het bebouwen van de wijnstok in de oude vrijheid, verscheen in het tijdschrift "OOST" (als overdruk uit "Hagelandse Gedenkschriften" door F. De Ridder) een zeer merkwaardige bijdrage, die we hier graag ter aanvulling laten volgen en ons nog verscheidene andere wijngaarden en wijnboeren leren kennen.

De Tienenaar die vóór ruim honderd jaar op een zomerse dag een wandeling maakte naar Hoegaarden, betrad bij het verlaten der stad, buiten de Hoegaardse poort, schier onmiddellijk de Luikse bodem en op deze het grondgebied der oude Vrijheid. Voor hem lag dan de brede rechte steenweg, beplant met prachtige olmen, wier dicht gebladerte een zoete schaduw over de weg wierp als om de hitte der zon te temperen.

Op enige stappen van de stad klimt de weg langzaam naar omhoog. Links van de baan spoedt kronkelend en speels de Geet door bonte weiden en weelderige landouwen; rechts golft de heuvelenrij, bij onze voorvaders de "Hoegaardsche Berchen" genoemd. Over het kerkje van Overlaar heetten zij de "Kerckovelaersche Bergen". Daar trok men in de XVIIe eeuw een bereids vroeger die lichtroze arduinen, welke men "Overlaersche fundamentsteenen" noemde en zo vaak benuttigde bij het bouwen van kerken en godshuizen te Tienen en in de omtrek.

De toppen der Hoegaardse heuvelen zijn als nauw samengegroeid en vormen alzo een uitgestrekt bergplein, waar bovenop, bijna in het midden "die Hoegaardsche appenditie" of gehucht Sint-Catharina-Houtem troont. Uit hoofde zijner hoge en droge ligging wordt het meestal in de oude documenten "Droech- of Droechouthem", in Latijnse oorkonden "Houthem siccum" genoemd. In de valleien om die heuvelenrij henen liggen Kerkoverlaar, Opooverlaar, Hoegaarden, Mulken, Nerm, Aalst, Schore, Meldert, Hoksem en Oorbeek.

De glooiingen en de toppen der Hoegaardse bergen waren in de XVe en de XVIIe eeuw op vele plaatsen bewassen met druivelaars. In een deling van 16 december 1481 tussen JAN KERSMAKERS met ELISABETH LOETERS, zijn huisvrouw, enerzijds en dezer kinderen uit een eerste huwelijk anderzijds komt alzo een rente voor op verscheidene wijngaarden te St-Catharina-Houtem.

Die rente toegezegd aan ELISABETH's dochter, Catharina RASPEN, toen zij met MERTEN COEMANS de huwelijksboot instapte, bedroeg drie- en half mud hard koren en was aldus

veronderpand: anderhalf mud "supra vineam PETRI DERHERBERGEN, sitam in Droechoutem", een mud "supra vineam HENRICI FYTENS : sitam prope Droechoutem", vijf halsters "supra vineam WILHELMI JOES, sitam etiam ibidem", een halster "supra vineam WILHELMI EVERAERTS sitam prope Droechoutem". Na de dood harer moeder zou Catharina nog zulke mudden ontvangen waar een van stond "supra vineam GERARDI VANDEN BERGHE, sitam in Droechoutem". Die enkele akte meldt dus vijf wijngaarden op het gehucht Sint-Catharina-Houtem.

Bereids kennen wij uit het, in de "Bijdragen.." meegedeelde, op Overlaar de wijngaarden van MICHEL DOUTINGS, van ARNOLD VAN BLOEMENDAELE en van WILLEM DOUTINGS, "gelegen achter Kerckoverlaer" naast die van WALTER VAN BOELOENGIEN, van RENIER VAN LEEUW en van ridder JAN VAN KERSBEKE, insgelijks te "Kerckoverlaer". Al deze wijngaarden staan in documenten van 1414 tot 1416. Maar vroeger reeds, naar een brief van 7 december 1413, bezat WILLEM VAN THIELT van Tienen eveneens een wijngaard "boven Kerckoverlaer opten Houthemschen wech".

Later treffen wij er nog verscheidene andere aan, als die van HENDRIK VAN WETERBEKE, van de gebroeders GOZEWYN en ROBERT BERWOUTS en van MICHIEL LANTSHEEREN. De laatste nam op 10 oktober 1463, "een plexken lant, dat voertyts wijngaert was-zegt de akte-tussen Kerckoverlaer ende Oirbeke", palend aan zijn eigen wijngaard en aan die van zijn gemelde broeder in onderpand. HENDRIK VAN WETERBEKE, poorter van Tienen, gaf in november 1451 zijn wijngaard uit de erfpachte aan HENDRIK VANDEN HOVEN gelijk hij gelegen was "in de Ovelaerschen Berch" met "conditie ende voerwerde ondersproken, dat HENDRICKE VANDEN HOVE den wyngaert voers. voertan wale ende loffelyc houden sal ende ghelyc dat men wyngart ghewoen ende sculdich is te houdene sonder aergheliste". Kwam hij die voorwaarde niet na, dan mocht de eigenaar hem de wijngaard weer afnemen "met eender simpelder ghenachte sonder ander recht daer op te hayevene".

Boven Kerkoverlaar, nabij "den wech die van Thienen naer Droechoutem gaet ende wech die van Godshoven naer Oerbeke te Lowenwaert gaat" lag een wijngaard die voorkomt in een brief van 21 juni 1509, waarbij ELISABETH VAN SANTFOERT, priorin van Cabbeek, enige roeden land onder den bewinde van Hoegaarden verpandde aan de Begaarden van Overlaar.

Aan deze laatsten verkochten, de 14 februari 1520 (n.s;), voor de schepenbank van Kerkoverlaar "heren VRANC, bruedere, priesters ende gardian des cloesters en de godshuys van den mynderbruederen der ordenen van St. Franciscus, bynnen der stat van Thienen belegen, ende broeder WOUTER VAN THIELT... een half boender soe wyngaert soe lant oft daeromtrent, alsoe dat in twee plecken belegen is, deen by dander boven Kercovelaer".

Nog traden de Begarden de 12 maart van het volgend jaar in het bezit van "een plecke, aenhoudende dertich royen wyngerts luttel min ofte meer, alsoe die plecke geleghen is in de Kerckovelaersche bergen bij den Campernoel". Omtrent dezelfde plaats hadden de Minderbroeders van Tienen een stuk land liggen dat korte tijd voor 1523 nog met wijnstokken schijnt beplant geweest. Trouwens de 27 november van gezegd jaar gaf JAN VLEMINCKX "inden naeme en als ghemechticht der heeren vander Duytscher Ordenen, genaemt Pitzenborch bynnen Mechelen ghelegen, by faute van pachte ende betalinghe metten uutersten rechte, nae onder costumen shoefs van Kerckovelaer" een plek land uit "boven Kerckovelaer ghelegghen by die plaetse daer der mynderbruederen wyngaert plach te liggen".

Dat de wijngaarden naar de kant van Op- en Kerkoverlaar in de heuvelenrij eens talrijk moeten zijn geweest blijkt, nog beter uit een schepenbrief van 18 oktober 1543. Daarin wordt verhaald "hoe dat LENART ZIERICK die olde, voor meyer ende schepenen van Hugar-den ende voor meyer ende schepenen der banc van Kerckovelaer afgeghaen is ende verteghen heeft, "zijn tocht op zekere landen ten voordele "des convents van Marienhuys binnen den bewinde van Ovelaer". Naast de wijngaard van HENDRIK VANDER BELD staan in die akte "die Ovelaersche wyngaerden", uitdrukking die, naar ons inzien, doet denken aan een ganse groep druivelaars.

Tot die groep behoorde gewis ook de wijngaard welke voorkomt in een brief van 27 maart 1521 (n.s.). Heer WOUTER VAN BELONGIEN, priester, kocht toen "tot profijt van allen synen brodderen ende susters, wettiche kinder WOUTER VAN BELONGIEN uten lichaam CATHARINA COOMANS" een mudde koorn "erffelycx Hougarts recht ende Thiensche mate allen jaeren te Sint Andriesmissen, apostels te betalen ende bynnen der prochien van Hougarden, waer dat die selve gerven ende kinder believen sal, te leveren. "De rente werd vervolgens vastgezet op "een half dachmaal ende dertich royen soe lant, soe wyngaert, gelegghen inde Spuelbondelle".

De hier bedoelde delling ontleende haar naam aan een bron, "de Spuelborn" of ook de "Spunborn" geheten, tussen Hoegaarden en Sint Catharina Houtem. Het land, waar de wijngaard in lag, was noordwaarts begrensd door "die Wyn-gaerdstraete", welke eertijds, over de "Overlaersche Ber-gen" door de wijnvelden heenschietend, de weg van Hoegaar-den naar Houtem met die van Overlaar naar Hokssem verbond.

Als groep worden ook de "Varenbergsche wyngaerden" voorgesteld. De Varenberg, die van de Hoegaardse heuvelen deeluitmaakte, dient gezocht tussen "Droechoutem ende Hoxem". "Die strate van Ovelaer te Hoxhemwert leyende", zegt een akte van 18 april 1516, liep erdoor. De glooiing van de heuvel zakt langzaam af naar Oorbeek en naar Tienen in de richting van "Avendoren" bijna tot tegen "den wegh ende straete leyende van het Molengat naar Oirbeeck".

Het "Molengat" lag buiten de grote vestingsmuur van Tienen, aan "die Groengrachte naar Oirbeke", daar waar de Medene uit de stad sprong, om verder allengs de naam van Molenbeek aan te nemen en de Kleinbeek te voeden. In de vallei, door deze twee waterlopen besproeid tussen "Avendoren", Oorbeek en Kuntich, liggen de "Grijpen", die malse weiden, in wier midden eens een adellijk slot stond met wouwers, beemden, landerijen en wijngaarden.

Tegenover de "Grijpen buiten tmoelengat" klimt dus zachtjes de "Varenberg" naar "Droechoutem" op. De 15 oktober 1418 nam GEERAARD KISTEN "clerc ende se-cretaris der stadt van Thienen" daar in erfpacht een on-langs aangelegde wijngaard. Althans in de akte heet het: "viventseventich roeden ende drie vierdel van eender roe-den lants, nu met wyngarde beset, gelegen opten Varenbergh, buyten tmoelengat, tussen den wyngert ende VRANCK OLIVIERS lant, uut biden siden". Ettelijken jaren later ging die wijngaard aan de priorij van Cabbeek, waar hij tussen de goederen van het klooster staat aangetekend met de naam van "den groten wyngaert". Aan hetzelfde sticht hoorde ook een wijngaard toe, die ze gemeenlijk noemden "Onsen wyngaert te Gripen". Een akte van 21 augustus 1461 zegt dat "dir wyngaert met siere toebehoerten, gelegen was buyten tmoelengat opten Varenberch". Op gezeid jaar was hij het eigendom van GEE-RAARD VAN DEN ELSENPUTTE, die hem te erfpachte uitgaf aan ANIELIS VAN NIEVELE voor vijfhonderd sisters "haerts corns". Nabij de straks genoemde wijngaard van GEERAARD KISTEN lag "prope molengat extra muros oppidi Thenensis" een half dagmaal met druivelaars beplant, toebehorend aan JAN HOL-LAND, die het verkocht aan JAN GOESWIJNS.

Deze laatste schonk op 31 maart 1504 (n.s.) de wijngaard aan het klooster van Cabbeek. Van de "Varenbergse wijngaerden" maakte ook de wijngaard deel uit welke CATHARINA LE-NAERTS de 3 april 1511 opdroeg aan het meergemelde St. Agnetendal of Cabbeekklooster van Tienen. Trouwens, de akte beschrijft aldus zijn ligging: "vinea una iuxta moelengat opidi Thenensis, in loco dicto Varenberch, continens septuaginta virgatas et tertiam partem virgate, inter suos limites et palos veros ibidem sita".

Doch werpen wij thans een oogopslag op het zuidelijk gedeelte der oude Vrijheid. Haar grondgebied is daar schier op de grens doorgesneden van de vallei der Schoor. Deze beek, die van Sluizen komt, een tijd Hoegaarden van Meldert scheidt en te Opoeverlaar in de Gete valt, omzoomt de ganse zuidelijke voet der heuvelenrij. Op en bij de boord van de waterloop zitten of zaten eertijds de "Hoegaertsche dependitien": Mulken, Nederhem, Aalst en Schore.

Te Mulken waren de met druivelaars beplante landen in groot getal. Tijdens de XVe eeuw, zoals we weten uit het in de "Bijdragen enz." meegedeelde, lagen op de "Mulckerbergh" de wijngaarden van HENDRIK TIELENS, JANSOENE; van JAN VAN DEN SAFFEL, van SANDER en PETER FIERENS "in den Mulckerbergh, bij 't diefpedeken" had men ook het half dagmaal "wingarts", dat WILLEM VAN MOLLE de 17 februari 1510 (o.s.) aan de Begarden van Overlaar in onderpand gaf van een rente van een mudde tarwe. Het "diefpedeken" verbond in de XVe eeuw de "strate, die van 's heerenstraet van Hoegaerde naar Nederhem, te Mulckenwert leydt" en verderop "van Mulcken naer Houthem gaet" met de weg "leyen-de van Nederhem te Dtoechoutemwert". In zijn gebuurte trof men toen de wijngaarden aan van WILLEM SWILDEN, van HENDRIK VAN LEUVEN, van WILLEM LATHOUWERS en van de gebroeders ABSOLON en WILLEM JONCKBOUDERS. Vervolgens, beneden "in de Mulcerdelle" had men die van HENDRIK ENGELS, van WILLEM BOGAERTS, van PETER GOEDTS, van JAN BERTHEN en van WILLEM BOLLEN. Eindelijk, "achter Mulcken aen die Vreebornestraet" lagen die van HENDRIK VAN HAECHT en van het klooster van Maagdendaal te Oplinter.

Onder Nederhem, het huidige Nerm, trof men "bij dat straetken gaende te Nederhem achter WOUTER FRDERIX hof," omstreeks 1428, de wijngaarden van HENDRIK SCOUWIERS en van HENDRIK ROLOFS. Daar stonden tevens, ter plaatse genoemd "in 't Lanc Wijngaert" de druivelaars van PETER DE CLEERSNYDERE en die van HENDRIK GOYENS, welke laatste, ten jare 1511, als onderpand gezet werden ener rente ten voordele der Begarden van Overlaar.

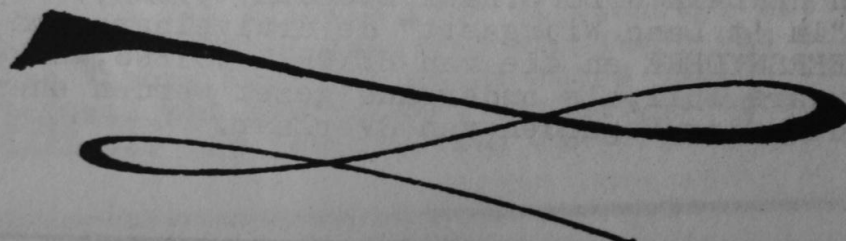
Tegenover Aalst ligt, volgens het kadastrale plan der Vrijheid, op de huidige dag nog, de "Kaeyberg". De helling van deze heuvel spreidt zich uit naar Schore en was in de XVe eeuw eveneens met wijngaarden bedekt. Trouwens, documenten van die tijd leren dat, onder meer FRANK FREDERIK er een land, met druivelaars beplant, bezat. In de gebuurte van dat land lagen de wijngaarden van JAN VAN PAMELE en van HENDRIK BOX, welke paalden aan een half dagmaal wijngaard, waarop het begijnhof van Tienen een rente had uit de making van ELISABETH VAN BAKE. Hogerop, ter plaatse " 't Doppelt", thans "Oppervelt", deels op Meldert, deels op Hoegaarden, waren insgelijks wijngaarden. Wij kennen er o.a. de wijngaard van HENDRIK VAN ETSCHÉ, die reeds voorkomt in 1362.

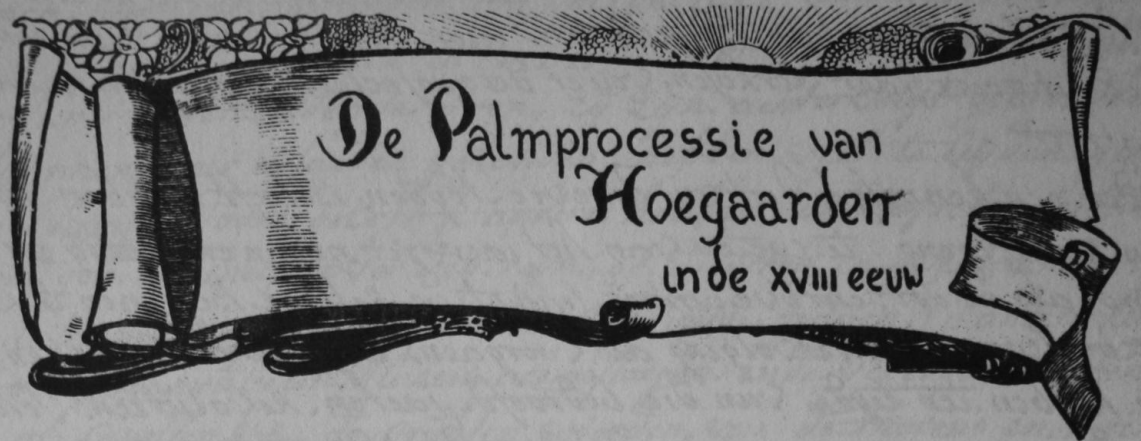
Vermelden wij nu terloops nog een paar wijngaarden aan de andere zijde der Vrijheid. In de "Bijdragen enz." deden wij reeds de wijngaard van JAN PANHUYSEN gelegen "op schinselbosch" kennen.

In september 1338 gaf broeder JAN DE WITTE der Begarden van Overlaar, met zijn moeder IDA GIELIS en dezer "geleverde momboer", JAN REYNKENS, te erfpacht aan RENIER VAN NERIM "een verdel wyngerts, alsoe dat belegen is binnen die parochie van Zittert op Sinselbosch". Een akte van 13 januari 1316 (n.s.) spreekt vervolgens van anderhalf mudde koorn, door JAN VAN VILLEER, ten voordele der Overlaarse Begarden vastgezet "op een pleck wyngerts ende lant, tsamen omtrent drie dachmaelen geleghen achter den berch te Lymmen". Enige jaren vroeger te weten op 23 april 1509, waren bereids voor meier en schepenen van Hoegaarden ook nog veertig roeden "soe lant soe wyngert, belegen int Cleyn Lummerdale" geschonken. Eindelijk "in de Groeninge Berge" tussen Lummen en Wommersom, bezaten ten jare 1521 de gebroeders WILLEM, JAN en ANTOON NYS eveneens "veertich roeden wyngerts".

Maar de wijngaarden tussen Hoegaarden, Lummen, Zittert, Outgaarden en Wommersom behoren niet tot het "Hoegaersch - Overlaersch Geberchte" zij dienen derhalve dus hier niet besproken te worden.

Overgenomen uit "Hagelandse Gedenkschriften", 1909 nr3

VERVOLG

Nieuw Leven

In 1806 werd NORBERTUS NIJS officieel als Mombaarvader verkozen en schonk nieuw leven aan het Apostelengenootschap.

In het oude Register vinden wij van zijn hand, een paar losse bladzijden geschreven over de droevige Revolutiejaren in hun voorspel dat 17 jaar lang had geduurd. (vanaf de ontroning der Regenten in 1789)

Hij beschreef de onderlinge haat en het verraad tussen de mensen, de achtervolging, de oorlogsellende, de armoede, de plagerijen, de afschaffing en verbeurd verklaring van geestelijk goed, de verbanningen en de ter dood veroordelingen, de onderduikingen, de kerkvervolging, het verbod van gilden en broederschappen, en de macht van Napoleon.

1806 was nochtans een mijlpaal in de geschiedenis van het Genootschap der XII Apostelen.

Hun proost Pastoor G.J. VANDEPUTTE en de Mombaarvader NORBERTUS NIJS, stelden de Palmprocessie terug in en schonken nieuwe luister aan het Vroom genootschap.

Datzelfde jaar werd op luisterrijke wijze het 175 jarig bestaan herdacht en schreef Apostel JEAN BAPTISTE COLLAERT de samenstelling van de "Ommeganck - Processie" zoals deze tot bij het uitbreken van de Revolutie steeds was uitgegaan.

Amptelijke. ter memorie van een niet meer levenden, vermits hij
Catholijken menen. in den jaer van de herijge kerk ten eeuwigen
dooften, sal overleden. de overleden. int jaer 1805 door hem nu b. nys
als enoe dit ziele jaer verkopen. vider de apostelen, gaestelijken vider gij. vanden
= dut pastoor

Een ieder zey kennelyk dat wij drieve styden. Beleeft hebben. nu sevenhien.
jaeren. vervolgens. te weten van het jaer 1799 negen enlaefdig tot nu nog niet
volcyn, als in dit. chryse; meer. begint de. religie. beginnen te kelesven
sonder zo soevere achtervolging als vergaens is geschiet; wij gesien en onder
vande. hebben. ten tyde van die. bedroefde jaeren. revolutionen. selven in. alle
steden, dervren. van. gans het nederlant. den. souverein misagt; de. weeren
tegen. opgemmen; ieder in. besonde. had bynaer verschillende. sentement; de. vrouwe
Centraire. sentement tegen den. man; den. man. tegen de. vrouwe; de. kinderen. tegen.
de. ouders; de. grunden. tegen hunne. kinderen; sitters. tegen broeders; en. broeders.
tegen. sitters; de. bergheers. tegen de. magisteracten; de. magisteracten. tegen de.
staaten; de. staaten. tegen den. souverein; en. den. werelischen. mensche. Het
divergenten. nog van. al. tegen. sinne. gaestelykheit. overlyd. even. een. als een.
verwilt. volk. malcanteren. ter doot. te. brengen. het zey niet veraderje. ofte.
verwerpen. over te leveren. in. vijants. handen; alle. geschiedt. met de. aldergruofte
achtervolging. zonder. ontfay. van. pessen. men. arlimeeden. niet. meer. eenen
pastoor. als. eenen. simplen. persoon. dier. niet. nodig. is. tot. groote. bedieninge;
die. moordadige. siechte. heeft. zoo. vrede. gepetrect. in. de. volkeren. derv. die
revolutione. vermenst. met. verlegen. dat. het. lant. is. opgekropt. geworden. van.
soldaterij. zoo. veel. revolutionnaire. als. gereguleerde. troppen. vorlogende; nemende
rognistie. van. levens. middelen; zoo. van. levranten. van. peerden; als. huy. en.
van. alle. soorten. van. graenen; heij. en. stroijt; mede. alle. soorten. van. winkel. waar.
leder; met. een. woord. over. alles. dat. men. heeft. in. Commercie; zoo. daenig. dat.
men. over. zyn. waere. moesten. pumpiere. gelt. ontfangen; waar. over. een. en. een.
= tyd. hebben. gezien. int. jaer. 1799. vierenneentig. de. tot. e. een. vierenneentig. vieren.
kinderen. gelt. paar. halfter. het. Coren. een. drij. franse. vieren. paar. halfter. en. nog. niet.
om. vanden. zoo. dat. de. menschen. se. as. foven. vren. moesten. loopen. gaen. hieken. gij.
hien. heeft. den. bak. sek. om. het. leven. te. kennen. onder. hunden; ander. vren.
alle. meer. ad. vren; vuer. door. een. armoede. onij. sprekelyk. is. geest. mensche.
die. dick. als. geene. bete. broed. over. hinnen. lippen. hadden. genen. ten. tyden.
van. drij. wcken. levende. alle. een. met. potaten; dier. niet. met. salade. ofte.
andere. potager. die. seer. slegt. was. sonder. vet. ofte. boter. alle. een. met. een.
vrij. sijn. wij. als. dan. sijn. gal. men. onder. het. frans. regiem. vren. die.
ook. waren. gerevolteert. hinnen. konink. gaderd; als. daer. naar. sijn. Comman.
den. een. dor. one. extende. ten. dien. tyde. een. revolutionair. regiem. jacobins.
tegen. strydig. een. en. sijn. komsche. Catholyke. religie. waar. iij. is. geest. den. een.
Mag. van. alle. gaestelyke. Corpora. zoo. van. cloosters. als. abtten. hinnen. gaderen.
renten. en. reventen. naemen. zij. in. sijn. pavoir. sonder. acceptie. als. dan.

hier nu vercocht, zy worden bytuyden, als alzo volgt, zence d'elken
van personen. sommige gevangen. om d'als gebragt als moedenaers getraeten
worden. alle vercocht hunnen. Eed te doen. op in artikels. die men vultige.
in. hinnen. Conscientie. niet en derfde. Doen, zy zijn. achtervolgt geworden, ge-
vingen, gespinnen naer eylanden gezonden, hebben. veel. te leyden. gheid
menige vultige hinnen doort geest, andere. hebben. hinnen. vasten, voortrecken.
en ander yrend gebrict, meest over den. royn, de. diensten. en. gheleiden. niet meer
in. de. kerken. ten zey van. de. gene. hinnen. Eed. hadde. godaen.) Tandere. kerken.
anderen. gesloten. de. men. bolen, klieken. aen geslagen. ende. vercocht, beneven. sem-
mige. kerken. als. Capellen. de. de. cruyssen. vierden. van. Tachtterens. en. kerken.
capellen. afgedaen. ofte. gedefigueret; de. menschen. waeren. ten. deelen. Sonder
bediening. van. de. Hylige. Sacramenten, een. ieder. was. als. verewildest, vordening
dat. daer. vele. Christenen. sijn. geweest. die. in. G. u. acht. jaeren. hinnen. poesschen.
niet. gehouden. hadden. : Dit. alles. heeft. tot. zyn. zelve. beginnen. te. komen, wanneer
Bismarck. nu. frans. keijser. heeft. die. verlockelyke. regereers. alle. afgefelt.
ende. daer. naer. een. Aeneitiet. aengegeuen. met. den. gesant. van. het. zienelyk.
heeft. den. paus. van. vromen; Gancuut. den. Ceud. nael. Cesarara. hebben. aldien.
beginnen. püblickelyk. de. godsdienstighyd. te. doen. ; maar. dog. alle. gachtelyke. blyven
gepre. eert. van. hinnen. kevennen, Aeneitiet, thenden, Goene. andere. gachtelyke
in. waerde. gehouden. als. en. pastors. ende. onder. pastors, de. Cesarara. blyven.
vermiedigt. tot. nu. toe. en. sijn. enige. trecken. personen. maar. heel. flau. en. niet. grote.
moegte. om. het. zelve. te. bekomen; zov. dat. den. Boer. en. Borgher. hijn. tot. hulps
behoef. te. komen. om. hijn. te. kunnen. subsistieren. in. leuens. onder. hijn. want
nu. ook. in. aendacht, dat. alle. de. guldens, broederschappen. waeren. afgefelt
en. aengeslagen, de. ke. vakuen, door. de. frans. vol. keren, te. wylten. die. ontdekten.
geveerden. en. aen. kun. bekent. zyn. gemacht; zov. dat. int. jaar. 1870. een. wet
is. Gege. ven. door. Bismarck. keijser. dat. alle. Capittels, Beneficiens. van. kerken. en. capellen.
hinnen. Geveerden. die. nog. niet. ontdek. waeren, door. den. Rent. meester. der. d'ennig. en.
de. solde. kunden. aengeslagen. worden. door. den. armen. ofte. hospitaelen; zov. dat.
daer. vorders. nog. een. wet. is. gedruen. dat. de. reseruen. der. kerken. Beneficiens.
tot. hinnen. respectie. kerk. weder. moesten. keeren, die. niet. ontdek. ofte. aengeslagen.
eieren. mag. tog. de. broederschappen. blyven. geamillieert, maar. de. kerkelyke
regereers, ^{de. konne. die. reseruen. nup. blig. een.} maar. wat. bekent. dat. de. wetten. over. anderen. eigh. elyke. de. kisten.
beswaeren. voor. een. ieder, de. oorlogen. blyven. daeren. tegen. de. frans. keijser. nu. tuss.
valt. alles. ten. vordale. van. den. keijser. Bismarck. vol. nijt, maar. kost. menig.
mensch. zyn. leuen, daer. moet. gelofte. worden. dat. hy. nu. het. keijser. nijt. staen.
heeft. d'evan. mit. alle. de. natie. koningen. zyn. voor. hem. Tributa. en.
als. nollein. de. Italicen, Bayern, Baden, Wirttemberg. hijn. wylt. die. Spannen. en.
portegael. over. over. hy. nu. nog. veyt, zender. nog. andere. die. ik. niet. en. kan. de.
iul. dienier. H. Norb. Nij. ¹⁸⁷¹ vergaet. nijn. ontdek. en. nijn.
de. kon. de. kerst. over. ¹⁸⁷¹ 13

Alles nam terug zijn vroegere vormen aan, met uitzondering van de Beschermingswet der V Geslachten, die niet opnieuw bekrachtigd werd en waardoor ook het burgerlijke gedeelte van de Ommeganck volledig verdween, terwijl ook bijna de helft van het geestelijke gedeelte teloor ging. Waren politieke redenen of de nog overgebleven angst hiervan de oorzaak?

Mombaarvader NORBERTUS NIJS maakte in 1806 ook de ledenlijst op van zijn genootschap, want er moest van meet af terug herbegonnen worden.

Vernieuwing der apostelen hunne oude devotie Beginnende het jaar 1800 ses den 30ste meest geschiet tot stigting ende veroordening alzoo het selve voor ingestelt is (voor memorie)

Naemen van die de plaetse voor apostelen bekleed	Signalen wat apostelschap zij bedrijven	Jaer v. aenneming	Waepenen die zy draghe in de processie
CHRISTIAEN VANDERSTRAETEN	St. Pieter	1775	den sleutel
HENRICUS GEENIS	St. Jacobus minor	1782	eenen corten stok met een Baet
BERNARD LAMENT	St. Jacobus major	1784	langen stok met eene calbasse
JAN BAPT. COLLART	St. Matheus	1784	eene Bock
Henr: JOSEPH RONVEROIJ	St. Jan	1785	eenen Kelk
GUILLIAEM VAN MOL	St. Bartholomeus	1787	eene haute mes
CHRISTIAEN VERVOU	St. Andries	1787	eene cruysken
JAN GEENIS	St. Mathias	1791	eene dobbele peyke
PETRUS MEDAERTS	St. Philipus	1791	groed Cruys
HENRICUS VANDERMOLEN	St. Thomas	1806	eene peyke
LAMBERT FINOULST	St. Simon	1806	haute saeghe
HENRICUS ROTTIE	St. Thadeus	1806	winckelhaek

DISCIPELEN

ARNOLDUS STOCKMANS	1764
Henr: VANDERMOLEN	1791
JAN TROOST	1801
Henr: SCHOOLMEESTERS	1804
Henr: NORBERTUS NIJS mombaer vader	1806

In 1810 overleed de Proost G.J. VANDENPUTTE en werd opgevolgd door Pastoor JACOBUS SWEERTS (neef van Proost Deken SWEERTS uit de Revolutietijd). Deze was ten zeerste verkleefd aan de oude tradities en zijn innige wens was het beschermingsrecht der V Geslachten terug in te stellen. Het ogenblik was hiervoor gunstig, want sinds 1808 was een nakomeling uit de geslachten, namelijk Dr HENRI VAN NERUM (zoon van de laatste Beschermheer Notaris J. VAN NERUM), burgemeester te Hoegaarden, terwijl Meester-Brouwer JACOBUS VAN NERUM (zoon van Notaris VAN NERUM), als Hoofddeken van de Geslachten fungeerde.

Onenigheid onder de V Geslachten, ingevolge de ingetreden verdeeldheid tijdens de Franse Revolutie, waren oorzaak dat het plan mislukt. Alsdan besloot een der Geslachten, namelijk de Gulden Lelie (Van Nerum geslacht), om alleen de bescherming over het Apostelengenootschap op zich te nemen. JACOBUS VAN NERUM werd de nieuwe Beschermheer, maar het bleef slechts met een "morele protectie", zonder de "Omme-ganck - Processie" terug in haar vroegere luister te kunnen herstellen.

JACOBUS VAN NERUM, eigenaar van 't Nieuwhuys en brouwer op de Beek aan de grote Brug, schonk evenwel jaarlijks de nodige dranken voor het Apostelenmaal, terwijl vanaf dat ogenblik het Genootschap zijn lokaal naar 't Nieuwhuys bracht.

In het gezegende jaar 1810 trad de Discipel HENRI VANDERMOLEN in het huwelijk en moest bijgevolg ontslag nemen.

Dat jaar stierf ook de Discipel ARNOLD STOCKMANS, die door GUILLAUME STOCKMANS opgevolgd werd.

In 1811 kwamen HENRI ORBAEN uit Houtem als Apostel en HENDRICKX als Discipel de rangen van het Genootschap ver-voegen. Maar twee jaar nadien overleed BERNARD HAMENT, die gedurende 29 jaar het Apostelschap had verzekerd.

VERVOLGT...

Oude testamenten uit het Parochiearchief van Hoegaarden

DOOR AMBASSADEUR
L. BORREMANS

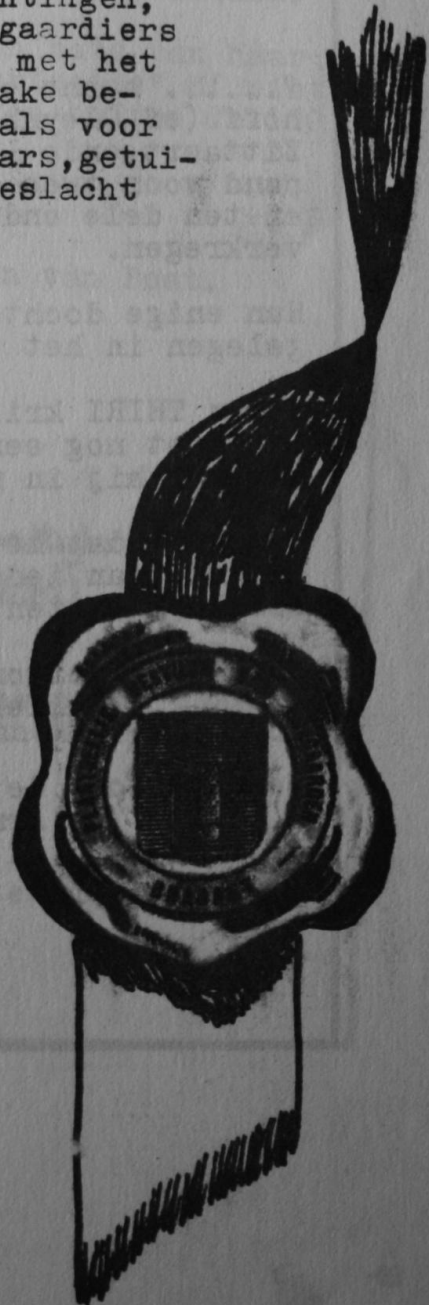
In Eigen Schoon en de Brabander (jaargangen 56 en 57 van 1973 en 1974) verscheen een analijstische inventaris van testamenten en jaargetijden (genummerd T1 tot T.208) uit de periode van 1616 tot 1771, huwelijkskontrakten (H.1 tot H.18) van 1642 tot 1710 en diverse rekeningen (D.1 tot D.21) van 1617 tot 1861, allen bewaard gebleven in het Parochiearchief van Hoegaarden.

De inventaris hiervan werd een kwart eeuw geleden opgemaakt door Ambassadeur L. BORREMANS, Hoofd-Eredeken van de Confrerie der V geslachten van Hoegaarden en lid van het Hoger Beschermtokomitee van het Nieuw-huys - museum.

Tussen deze oude documenten bevonden zich delingen, fondaties, renten, donaties, declaraties, kopen, cessies en geschillen elk stuk zorgvuldig door de toenmalige Pastoor HEUYSDENS gevouwen in een papieren band met daarop een beknopte hoofding. De tekst voor Eigen Schoon, moet beknopt zijn en beperkt zich dan meestal tot vermelding van gezinsleven en verwanten.

Dank zij de gastvrijheid van de nu op rust gestelde Pastoor Deken VANDERHASSELT en met medewerking van HUBERT VAN NERUM, Voorzitter - Stichter van het Museum 't NIEUWHUYS en stamboomkundige van de V Geslachten, werd het geheel voor publikatie herzien, aangevuld en chronologisch gerangschikt.

En tenslotte met instemming van de auteur en van de redaktie van Eigen Schoon, werd deze inventaris voor publikatie in Alpaidis verwerkt door M. DODION, lid van de studie en navorsings commissie van hoger vermeld museum, en namelijk aangevuld met bijkomende inlichtingen, die voor onze lezers en voor alle Hoegaardiërs in het bijzonder, belang kunnen hebben met het oog op familiegeschiedenis, vooral inzake beschrijvingen en ligging van goederen, als voor namen van bezitters, aanpalende eigenaars, getuigen enz..... en waarin velen hun voorgeslacht kunnen terug vinden.

Deel 1: Testamenten en Jaargetijden

1616 - 1771

T.1: TESTAMENT VAN JOHAN THIRI EN MARGARETA VAN GAVERE (2-7-1616)

"..... hunne oudsten sone Jacques, krijgt het Cheynshoff (of Cleynhooft) gelegen onder de heerlyckheit Zittaert ende Lummen" en die moet dienen als onderpand voor twee bunders land gelegen onder Hoegaarden en ten dele onder Lummen en die zij onlangs hebben verkregen.

Hun enige dochter Margareta bekomt een dagmaal land gelegen in het "Boscgdel" onder Lummen.

Johan THIRI krijgt volle macht op een half bunder land met nog een "bemdeken" gelegen in de Walenstraat ingeval hij in nood zou verkeren.

Het kind dat het huis zal hebben, gelegen te Altenaken zal aan ieder van de andere kinderen 3 gulden erfelijk moeten geven. De erfgenamen zijn hun kinderen.

GETUIGEN: Gorgonius Van Roye
Guilelmo Nijs

Gemaakt door de Pastoor van Hoegaarden,
Arnoldus HOUWEN.

**T.2 : TESTAMENT VAN GEERARDS LAMEYNS ENDE
CATHARINA TRAETSEN, wettighe huysvrouw 30/5/1621**

Zij geven elkaar volle macht op drie dagmalen land onder Goetsenhoven.

Hun tweede kind Jan krijgt 200 gulden Brabants en al "het silvers gewerck, sluetel rimme, scheermesse, 6 silveren lepels en gauwe ringen" en mag dat verkopen voor zijn eigen profijt.

"De audste sone Gregoris sal hebben als hij hem tot staet sal begeven" (trouwen), 100 daelders en klederen volgens zijn stand.

De vrucht waarmede zij bevrucht is, als het goed geboren wordt (zij is ziek) en als het een zoon is, zal ook bekomen 100 daelders en klederen als de vorige, maar is het een dochter dan 100 daelders, en bed met toebehoren zes paar slaaplakens, zes servietten en zes handdoeken.

Haar klederen zullen verkocht worden ten bate van haar kinderen. Als het kind niet komt tot "perfectie" of niet trouwt, zal Gregorius 200 gulden B krijgen buiten de 100 daelders of 200 gulden B.

GETUIGEN: Bernardt Van der Steenweghen
Dionys Leys (Beys of Laureys)
Peeter Leunis, alle ingesetenen van Bost.

Gemaakt te Bost (zie ook T.25)

**T.3 : TESTAMENT VAN LYSKEN PAPEN, wettighe huysvrouw
VAN HENRICH VAN HAER (6-9-1621)**

Zij wil een behoorlijke begrafenis en geeft daarvoor haar huis en hof met aanhang, gelegen binnen Kerckoverlaer aan haar neef MERTEN KNAPS
Andere goederen gaan naar haar man.

GETUIGEN: Claes Huybrechts
Henrick Van Herberghen, ingesetenen van Overlaer.

**T.4: TESTAMENT VAN 'EERBARE PERSONEN GOONIS VAN
ROYE, SCEPENE DER VRYHEYDT HOUGARDEN ENDE
ELISABETH DE BAILLIEU, syne wettighe huysvrouwe
(17-10-1622)**

".... willen begraven worden in de kerk of op het kerkhof van Hoegaarden"

Alle goederen gaan in volle recht naar de langstlevende maar deze "sal gehouden sijn te bekennen aen ADRIAEN DE BAILLIEU met die erfgenaemen GIELIS DE BAILLIEU, een erfelycke rente van ses gulden B redimibel of kwijtbaar tegen de penning zestien.

Eveneens zal de langstlevende "gehouden syn te bekennen aen de erfgenaemen van Margriet VAN GAVERE, half suster van ELISABETH DE BAILLIEU, mede ook de erfgenaemen van GERTRUYT VAN GAVERE, haers testatrice halve suster van gelycke 6 gulden B erfelijk welcke drye renten saemen 18 gulden B erfelijk te hypothiceren op een plecke landts van 7 dagmaal, gelegen achter Autgaerden onder Zittert, regenoten de Heeren van SANTRIJN, de erfgenaemen PEETER TRACTSEN, de erfgenaemen van GLINUS en JAN TRITSMANS, alle belast met kleine cyns.

Indien GOONIS (Gorgonius) VAN ROYE sterft voor zijn vrouw, zal zij "verobligeert syn van desgelycke rente van 18 gulden erfelyck aen MAGRIET VAN HAEGENDOREN syne suster oft haere kinderen te hypoticeren op den voors. pant"

Gedaan ten huize van de testateurs te Altena(ken) onder de Vrijheid Hoegaarden.

GETUIGEN: Heer LIBERTUS VAN DEN SANDT (Zande)
Pater te Overlaar.
CORNELIS LAMBEETS en
JOORIS SCHRIX, schepenen van Hoegaarden
JAN SWINNEN, burger van Tienen.

Op de rug: 12 mei 1628: Sr ALEXANDER LONGEVALLE als baillie ende leenman des hoffs van Zittaert, HENRICH VLEMINCX medeleenman, CORNELIS LAMBETS ook leenman.

VERVOLGT